

De bubbel en de bol: ontwikkelingssamenwerking: meer nodig dan ooit?

1. Inleiding

In 2008, het jaar van de viering van het 90-jarig bestaan van de SGP, werd ik door het Wetenschappelijk Instituut voor de SGP (WI-SGP) gevraagd om in historisch perspectief over de positie van de SGP rond ontwikkelingshulp en ontwikkelingssamenwerking te reflecteren. Ik werd gevraagd om dat te doen onder de titel: “De SGP en betrokkenheid en barmhartigheid over grenzen”.¹ Dat is intussen 18 jaar geleden.

Vandaag kreeg ik de titel mee: “Ontwikkelingssamenwerking: meer nodig dan ooit?”. De titel in 2008 is neutraler, ging uit van een zekere vanzelfsprekendheid. Dat zit er in de titel, die voor vandaag bedacht is, niet meer in. Daarom voeg ik de bubbel en de bol toe.

Er is tussen 2008 en nu veel, heel veel gebeurd. Juist ook rond dit thema. Ik waardeer daarom de gelegenheid die ik krijg om vandaag weer te reflecteren op waar de SGP staat in het thema ontwikkelingssamenwerking.

Het wetenschappelijk instituut heeft mij een aantal vragen voorgelegd. Daar zal ik op ingaan. Maar eerst iets over mezelf en mijn werk.

Ik ben geboren en getogen in een tuindersgezin in het Westland. En in mijn jonge jaren ging ik ervan uit dat ik tuinder zou worden. Ik wilde dat ook. Maar uiteindelijk belandde ik in Wageningen en na Wageningen in Indonesië. Ruim tien jaar lang mocht ik vanuit de Zending van de Gereformeerde Gemeenten werken met en tussen Papoea's. Daar heb ik gezien, ervaren en beleefd wat het is om aan de rand van de samenleving te bewegen, zonder in verbinding te staan met het centrum van die samenleving. Daarna was ik bijna 25 jaar directeur bestuurder van Woord en Daad, heb ik een aantal jaren samen met mijn vrouw gewerkt aan het vormen van gelijke beelden bij complexe samenwerkingen en ben ik nu wethouder. In Molenlanden. Mijn verbinding met het thema loopt nog via mijn lidmaatschap van de commissie Internationaal van de Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG), waarbinnen ik deel uitmaak van de bestuurlijke taskforce, die nadenkt over nieuwe wegen van VNG Internationaal.

Vanavond is Guidolezing IX. Ik vind het belangrijk om juist vanuit de Nederlandse Geloofsbelijdenis te benoemen hoe Guido de Brès over grenzen heen kijkt. Dat doet hij uiteraard vanuit de kerk. In die tijd en die context. De tijd dat de wereld steeds groter en diverser werd. Ik wil in dat verband vooral artikel 27 van de NGB noemen. Daar lezen we, na het kernachtig neerzetten van een enige katholieke of algemene kerk het volgende aan het eind: “En deze heilige Kerk wordt van God bewaard of staande gehouden, tegen het woeden der gehele wereld, hoewel somwijlen een tijdlang zeer klein en als tot niet gekomen te zijn in de ogen der mensen; gelijk Zich de Heere gedurende den gevaarlijken tijd onder Achab zeventuizend mensen behouden heeft, die hun knieën voor Baäl niet gebogen hadden. Ook mede is

¹ Deze lezing is gepubliceerd in de bijlage bij *Zicht*, jaargang 34 nr 4 (2008), aldaar p. 15-26; ook te vinden op digibron.nl. Ook te vinden in digibron.nl onder 'Zicht'.

deze heilige Kerk niet gelegen, gebonden, of bepaald in een zekere plaats, of aan zekere personen, maar zij is verspreid en **verstrooid** (!) door de gehele wereld, nochtans samengevoegd en verenigd zijnde met hart en wil in één zelfden Geest, door de kracht des geloofs.” Einde citaat.

Met overtuiging hang ik de gedachte aan dat christelijke ontwikkelingssamenwerking juist in deze kerkelijke gedachte een stevige basis heeft. En, als je de lijn doortrekt, zit dat niet in aantal, niet in geld, zelfs niet gebonden aan personen van naam, niet in concentratie maar in het hart en de wil in één zelfde Geest in de kracht van het geloof. Dat zal als rode draad in deze lezing terugkomen.

De vragen die ik van te voren kreeg toegezonden, zal ik in mijn lezing van een antwoord voorzien.

2. De SGP-achterban en ontwikkelingssamenwerking

De eerste vraag gaat over de SGP-achterban zelf en haar kritische houding ten opzichte van ontwikkelingssamenwerking. En, zoals een wetenschappelijk instituut betaamt, vraagt het naar de achtergrond en doet ze in de uitwerking van de vraag een aantal verbanden naar de links-progressieve signatuur van het overgrote deel van ontwikkelingsorganisaties, het immigratie- en asielvraagstuk en de mislukte multiculturele samenleving.

Persoonlijk denk ik dat de kritische houding van de SGP niet persé begint bij links, progressief of migratie en asiel. Ik heb dat in mijn bijdrage in 2008 vrij uitvoerig beschreven. Het mooie is dat de SGP de oudste partij van Nederland is. Dan kan en mag je ontwikkelingssamenwerking ook in historisch perspectief plaatsen. Ik trek een paar lijnen uit de lezing van 2008.

De SGP is ouder dan het fenomeen ontwikkelingshulp (want met die term begon het): twintig januari 1949. De SGP is op de geboortedatum van ontwikkelingshulp de 30 gepasseerd. De Tweede Wereldoorlog was achter de rug. Ds. Kersten was als gevolg van zijn keuzes in WO-II net van het SGP-Kamertoneel verdwenen. Door de wereld waardde in de koloniën de drang naar vrijheid. En thuis bij de kolonisatoren verhitten de debatten over de visie op de koloniën de gemoederen. In én buiten de kerken.

Marshall gaf op de puinhopen van Europa zicht op een nieuwe toekomst. Te midden van trauma's was er ook de energie van de wederopbouw. Truman hield in dat jaar zijn inaugurele rede. Zijn buitenlandparagraaf telde een aantal punten. Voor ontwikkelingshulp is zijn Point Four van die buitenlandparagraaf beroemd geworden. In Truman's Point Four sloeg de Marshallvank over naar de dekoloniserende continenten. Marshall, niet alleen als plan voor de wederopbouw van Europa, maar als een blauwdruk voor de toekomst van de wereld.

De SGP was er nog niet zo hard aan toe. In onze kring kwam de dekolonisatie van Indonesië hard aan. Het proces paste niet in onze visie op het grote Nederland met de koloniën in de moederschoot. En feitelijk deden de ideeën van Truman afbreuk aan dat beeld. Omdat, basaal gesproken, Truman de koloniën eigenstandig en zelfstandig perspectief gaf. En dat paste niet in het beeld van de moeder die haar kinderen koestert. Als je dat beeld postief duidt wilde de SGP (en overigens ook het GPV) verantwoordelijkheid nemen. De schaduwzijde was het blijven bemoederen, waarmee erkenning van eigenstandigheid en autonomie buiten beeld bleven.

Duidelijk was in ieder geval dat de SGP samen met één van de voorlopers van de ChristenUnie, het GPV, zich op basis van hun geschiedenisvisie én op basis van hun visie op de natie Nederland sterk profileerden ten opzichte van bijna alle overige politieke partijen. De ARP volgde in de Indonesië kwestie de lijn van SGP en GPV, maar nam vanaf de kwestie Nieuw Guinea een andere positie in.

De SGP lijn heeft te maken met het sterk nationalistische en soms nostalgische en romantische nationaliteitsbeeld dat in SGP-kringen voor een deel tot op de dag van vandaag weerklinkt vindt. In dat licht bezien was de dekolonisatie van Indonesië en later Nieuw-Guinea en Suriname een teloorgang van Nederland als wereldmacht. In dat voetspoor zaten de SGP en het GPV, samen overigens met de liberalen, in de jaren 40 en 50 bepaald niet te wachten op internationaliserende trends² richting Europa en zeker niet op trends die de grenzen van Europa ook nog eens overgingen. Het is daarom niet verwonderlijk dat de SGP in de beginjaren van internationale samenwerking weinig of geen aandacht schonk aan wat toen nog ontwikkelingshulp heette. Daarbij kwam ook nog eens dat ontwikkelingshulp in de Koude Oorlog van voor 1989 in sterk gepolitiseerd vaarwater terecht kwam. En last but not least: de gemiddelde SGP'er zit niet te wachten op een overheid die te veel verantwoordelijkheid naar zich toetrekt (en het dus bij de burgers en hun organisaties weghaalt). En SGP'ers huiveren van het maakbaarheidsdenken, dat in de wortel van het ontwikkelingsdenken zit. Ontwikkeling betekent immers altijd meer en beter. Terwijl we mogen weten dat we in een gebroken wereld leven die hoe dan ook ten einde loopt.

Tot zover de politieke en min of meer nationalistische kant. Ik wil ik nog een andere factor noemen.

In met name het afgescheiden deel van de SGP-achterban was zending over de grenzen nog een thema dat vlak na de tweede wereldoorlog niet of nauwelijks op de agenda stond. James Kennedy wijst er in zijn boek "Nieuw Babylon in aanbouw" terecht op dat dit in de partijen die later het CDA gingen vormen anders lag. Daar was juist na de Tweede Wereldoorlog zending onderdeel van de wereldwijde oecumene. Binnen een politieke partij als de ARP kwam de visievorming en standpuntbepaling op koloniën juist vanuit zendingsmensen. Iemand als de zendingsman Verkuijl bracht een kritisch en soms zelfs polariserend debat op gang, dat de nostalgische visie op vaderlandse geschiedenis in een globaliserende wereld onder druk zette. De zendingstraditie ontbrak vrijwel geheel in het afgescheiden deel van de SGP-achterban. Daarom ontbrak het kritische debat binnen de SGP en kreeg de oriëntatie op de natie Nederland nadruk een waarde op zichzelf.³

Het nadenken over het werkterrein van internationale samenwerking zien we pas begin jaren '70 binnen de SGP op gang komen. Door twee zendingsmensen die respectievelijk politicus en antropoloog waren. Wijlen ir. H. van Rossum en de zendingsman en antropoloog wijlen dr. Chris Fahner. We hebben het dan over 1971. Van Rossum was toen vier jaar Kamerlid. En ik leg bewust het verband naar de ontwikkeling van zending in de achterban. Beiden waren betrokken bij de zending van de Gereformeerde Gemeenten en zending is de deur waardoor ontwikkelingssamenwerking de achterban van de SGP binnenkomt. Van Rossum was in 1971 zendingsdeputaat geworden. Chris Fahner was sinds 1969 vertaler in het net onder Indonesië vallende Irian Jaya, tegenwoordig Papoea.

Het is allemaal terug te vinden in twee oude O.K.-katernen, de nummers zes en zeven.⁴ En ik moet eerlijk zeggen dat ze, zeker gelezen door de bril van nu, bepaald niet achterhaald zijn. Tegen de achtergrond van de historische schets is het opvallend dat Van Rossum het kolonialisme in kritisch perspectief zet, maar daarbij ook wel relativerende kanttekeningen maakt. Een saillant detail is dat in 1971 wereldwijd de roep is dat 2% van het bruto nationaal product gebruikt zou moeten worden om te investeren over de grenzen. Van Rossum geeft aan dat in onze koloniale tijd dat percentage al hoger lag

² James C. Kennedy, *Nieuw Babylon in aanbouw*, dbnl 2007, hoofdstuk 2.

³ Zie ook Fieret, W., *De Staatkundig Gereformeerde Partij, 1918-1948. Een bibliocratisch ideaal*, Houten 1993 voor een analyse van deze keuze.

⁴ O.K.-katernen nummer 6 met de titel *Ontwikkelingshulp I* door Ir. H. van Rossum (1971) en O.K.-katernen nummer 7 met de titel *Ontwikkelingshulp II* met als ondertitel *Ontwikkelingswerk en religie* door Drs. Chr. Fahner (1971). Ook te vinden in digibron.nl, onder 'Brochures (SGP)'.

en wel op 7%. Dit is tien keer zoveel als de 0,7% die de OESO nu internationaal als nastrevenswaardig ziet.

In de bijdrage van Van Rossum klinken twee belangrijke grondtonen door, die tot op de dag van vandaag van belang zijn. Het eerste is het uit de jaren zestig stammende en aan het Marshallplan gelinkte ‘trickle down’ denken. Investeer maar en de arme wordt er vanzelf beter van. Het denken van Van Rossum is in die zin sterk technocratisch, maar opvallend genoeg niet eenzijdig technocratisch. Want tegelijkertijd vraagt hij, tegen de ‘trickle down’ stroom in, aandacht voor het leveren van maatwerk en voert hij een pleidooi voor werken op het effect én werken vanuit het doel in de lokale context. Ook al is dat op het eerste gezicht, naar westerse maatstaven gemeten, niet de meest efficiënte aanpak. Verder verwerkt hij binnen de context van die tijd dilemma’s als corruptie, voert hij een pleidooi voor een diverse aanpak met oog voor betrokkenheid en plaatst hij kritische kanttekeningen bij met name de multilaterale aanpak en voert hij een pleidooi voor het inschakelen van de bevolking zelf en het geven van verantwoordelijkheid aan hen. Sommige citaten van Van Rossum zouden zo uit het een boek van b.v. William Easterly kunnen komen.⁵

Verder vraagt hij opvallend genoeg al aandacht voor we vandaag een consortium aanpak noemend: los het armoedeprobleem niet alleen op via ontwikkelingshulp maar kijk breder naar de inschakeling van bedrijven en handel. Het is mooi om te zien dat de SGP die lijn ook doortrekt in een bijdrage van Corry-Anne van der Tang en Jan Schippers in de WI-SGP-publicatie *Recht Omarmen*.⁶

De bijdrage van Fahner gaat vanuit een visie op gerechtigheid en religieuze drijfveren dieper in op de holistische conclusie van Van Rossum en vraagt basale aandacht voor het verschil in denken tussen Noord en Zuid en de barrière die geslecht moet worden om mensen als mensen te verstaan. Ook al is dat vanuit een andere cultuur of vanuit een andere godsdienst. Hij wijst er terloops op dat ontwikkelingshulp ook al in de jaren zestig en zeventig meer gedreven wordt door goedbedoeld eigenbelang in het Noorden dan met het humanitaire oog voor de zuiderling. In mijn ogen zijn beide publicaties, mits geplaatst in hun historische context, nog hoogst actueel. Ook al komt het denken over internationale samenwerking binnen de SGP laat op gang, ik denk dat de basistoon wel gelijk een heel goede was. Hij klinkt in zekere zin nog door tot op de dag van vandaag. Die lijn is later in de SGP-fractie vastgehouden door mensen als Koos van den Berg, Kees van der Staaij, Roelof Bisschop en Chris Stoffer en is mooi terug te zien in de visie op ontwikkelingssamenwerking van de SGP.

Koos van den Berg en Eimert van Middelkoop, ja de CU’er, waren voor mij ook de grote stimulans om ons veel meer bezig te houden met politieke beïnvloeding, juist over de betekenis van religie in ontwikkelingssamenwerking. Het leidde o.a. uiteindelijk tot de oprichting van Prisma en EU-Cord en heeft ook geholpen dat een organisatie als Woord en Daad een rol speelde in de oprichting van Partos.

En nu? Ik constateer dat ontwikkelingssamenwerking binnen de SGP aanmerkelijk kritischer bevestigd wordt dan b.v. rond 2008. Ja, dat heeft ongetwijfeld te maken met de dominant linkse en qua ethiek libertijnse oriëntatie van ontwikkelingssamenwerking. Maar de voedingsbodem zit toch ook echt in de historie van de partij: Nederland op één.

De verkiezingsslogan tijdens de laatste verkiezingen was: Stem christelijk voor Nederland. Dat is wat mij betreft veelzeggend. Van mij had hij mogen zijn: Stem christelijk voor Nederland in de wereld.

Dat is volgens mij ook veel meer in lijn met het citaat van Guido dat ik in het begin gaf. En ook in lijn met de lessen die ik leerde van Van Rossum, Fahner, Van den Berg en Van Middelkoop: je stem laten horen

⁵ William Easterly, *The white man’s burden*. Oxford University Press, 2006.

⁶ Mr. C.A. Everse (red), *Recht Omarmen. Christelijke politiek in de strijd tegen onrecht en armoede*, Apeldoorn: De Banier, 2016.

en je stempel drukken. Het zit niet in de aantallen, niet in de plek. Maar in het hart en de wil in één zelfden Geest, door de kracht van het geloof. Stem christelijk voor Nederland in de wereld: ik denk dat je dan vanuit de Bijbelse basis van de SGP, onze basis en in zekere zin onze bubbel, een woord voor en een visie op de wereld hebt. Die is het vertellen en het horen waard, ook als je machtsbasis ontbreekt, ook als we als christenen een minderheid zijn. De kerk leeft, juist in landen waar ze nooit meer dan een minderheid is geweest. Juist met een open venster over de grenzen valt er veel te leren over hoe we als christelijke minderheid betekenisvol kunnen zijn in een seculiere of anders-religieuze context. Ik ben ervan overtuigd dat de SGP van een intensievere internationale oriëntatie sterker, beter en relevanter wordt.

In die zin is het, gezien vanuit het hart, de geest en het geloof waar Guido over spreekt wat mij betreft een aanfluiting als ik sommige SGP'ers rond ontwikkelingssamenwerking hetzelfde hoor verkondigen als een BBB'er, FvD'er, JA-21'er of een PVV'er of de huidige mainstream in Amerika. Dat is toch echt een soort gedachtengoed dat het eigen ik, de eigen groep en de zelfverrijking boven de grenzeloze medemenselijkheid laten gaan. Dat zou ons vreemd moeten zijn. Het is m.i. veel krachtiger als we de zorgen en de problemen rond immigratie, asiel en het multiculturele in de geest van Guido de Brès benaderen. Door de kracht van het geloof. Geloof dat angst en onzekerheid overstijgt. En Guido wist wat het is om asielzoeker te zijn ...

Dan nog het linkse. Ik ben sowieso erg huiverig om de wereld in de delen in links en rechts. Dat is mij te ééndimensionaal. Maar ik snap dat we veel gedachtengoed dat het onze niet is, terugzien in ontwikkelingssamenwerking. Maar ook hier: verlies je niet in negatieve kritiek, maar druk je eigen stempel. Geef op een eigen manier invulling hoe dan ook kan! Juist onze achterban is wat dat betreft rijk vertegenwoordigd in particuliere samenwerking. Maar schaf om die enkele redenen niet gelijk ontwikkelingssamenwerking helemaal af. Dat doen we ook niet met onderwijs. Daarin zijn we zuinig op de plek die we hebben, maar zeggen ook niet dat (het wetenschappelijk) onderwijs afgeschaft moet worden omdat het dominant links en libertijns is.

Er is meer dat die de kritische houding binnen de SGP voedt. En dat heeft met de maakbaarheidsidee te maken. Ontwikkelingsdenken is traditioneel doortrokken van maakbaarheidsdenken met soms hooggespannen verwachtingen, die vervolgens als een ballon uiteenspatten. Denk aan Jeffrey Sachs, denk aan de eerste MDG's, die ook onder christenen breed werden aangehangen en die vanuit profetisch perspectief maar een heel wankel basis hadden. Ik was dan ook geen fan van de Micha campagne. Wat mij betreft is en blijft de SGP kritisch over die maakbaarheidsgedachte.

Sinds 2008 zwelt de kritiek op ontwikkelingssamenwerking nog steeds aan en zijn er ook trends die én zorgen baren én blijkbaar een goede reden zijn om dan helemaal maar niks te doen.

Mensen als Linda Polman (de crisiscaravan), Arend Jan Boekstijn en het boek *Minder pretentie, meer ambitie: ontwikkelingshulp die verschil maakt*⁷ van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid hebben daar in het afgelopen decennium een belangrijke rol in gespeeld. Ze stellen m.i. terechte en kritische vragen bij wat ontwikkelingssamenwerking geworden is. Wat mij betreft, geeft de sector een adequaat antwoord op die vragen en kijkt ze in de spiegel. Ik kom daar aan het eind nog op terug.

De geopolitieke veranderingen volgen elkaar in een hoog tempo op. In de veranderingen zit wel een trend: inperken van risico's, gericht op eigen veiligheid en kwetsbaarheid, meer gebruik van eigen kunnen. Antiglobalistisch machtsblokdenken als dominante geopolitieke trend. Gevoed door

⁷ Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid *Minder pretentie, meer ambitie: ontwikkelingshulp die verschil maakt*, Amsterdam 2010.

nationalistische gevoelens, waarbij zelfs termen als heilige grond vallen. Arme landen lijken daartussen vermorzeld te worden of zijn een slechts een pion of het schaakbord van de machtigen.

3. Ondanks globalisering steeds lokaler: Nederland moet zelf beter worden van ontwikkelingssamenwerking

De volgende vraag is dat ondanks de globalisering we steeds lokaler denken. Prima als we aan ontwikkelingssamenwerking doen, maar Nederland moet er wel beter van worden. Dat is geen nieuwe trend. Die trend is er sinds Jan Pronk geen politieke rol meer speelt in ontwikkelingssamenwerking. Fahner noemde hem ook al. Deze trend wordt steeds sterker. Vandaar dat sinds een aantal kabinetten internationale samenwerking en internationale handel aan elkaar zijn gekoppeld.

Nederland is een handelsnatie, dus ergens hoort handel ook wel bij ons, dus in die zin vind ik de koppeling niet verkeerd. Waar ik me wel zorgen om maak is dat, en ik noemde dat al eerder, er sprake is van onevenwichtigheid en voordeel naar één, lees Nederlandse, kant. Juist handel die arme landen in hun kracht zet en kracht geeft is van veel meer betekenis dan alleen geld geven. Dus ja, prima die internationale handel. Maar wat mij betreft wel onder de voorwaarde dat het tot een evenredig voordeel voor alle partijen is.

4. Politiek focust sterk op de korte termijn en snel resultaat;

De eindeloze aandacht voor aantonen van effectiviteit in met name financiële zin (en daar zit het verontrustende). Het eindeloos aantonen wat die ene extra euro bijdraagt aan het doel, heeft de sector bureaucratisch gemaakt. En politiek snap ik het ook wel: als je zelden of nooit je vier jaar als parlement vol maakt, moet je toch ergens het gevoel hebben dat je je controlerende taak nog kunt doen. En wat is dan makkelijker dan vragen dat er inzicht gegeven wordt in de financiële effectiviteit van bestede euro's. Lekker in cijfers, lekker overzichtelijk en wie meet die weet.

Het zou wat mij betreft bij de SGP passen om meer dan alleen op die manier de controlerende rol waar te maken (en dat doet de SGP volgens mij ook). Ja. Meten is weten. Maar ook: meten is vergeten. Wie alles probeert te vangen in cijfers, ziet hart, ziel, relatie en blijvende oplossingen over het hoofd. Het is ook niet in de geest van iemand als Van Rossum, die in de jaren zeventig al pleitte om de relatie en cultureel draagvlak bepalend te laten voor de keuzes die je maakt. Boven effectiviteit. Dat is ook in de geest van het citaat van Guido de Bres: in de geloofsbelijdenis komt geld niet voor. Wel hart, geest en geloof.

In het hedendaagse huis van Thorbecke roepen medeoverheden tegen elkaar: geen knaken geen taken. Tegenover dat: geen knaken geen taken, zouden wij moeten zetten: geen relatie, geen prestatie. Want daar gaat het om: de relatie als basis en als fundament, om daarop te bouwen. En ik weet uit mijn, intussen 45-jarige, ervaring dat het dan in het begin absoluut niet opschiet. Als je de gezamenlijke doelen in een grafiek zou neerzetten, denk je vanuit lineair denken: we gaan er nooit komen. Als je gelooft in organische groei, weet je dat het plantje niet lineair groeit, maar volgens een S curve. Traag in het begin, dan een groeispurt en daarna afzwakken. Bouwen vanuit de relatie vraagt dan ook weten waar je met elkaar naar toe wilt en vertrouwen dat je daar gaat komen, ook als zie je dat nog niet.

Dat vraagt langdurige relaties. Niet het "hit and run" dat ik te vaak heb gezien. En het zou ook wel eens kunnen dat particuliere ontwikkelingssamenwerking daar veel beter op toegerust is dan overheidssamenwerking (bi- en multilateraal). Ik ben dan ook groot voorstander van een grote

particuliere ontwikkelingssector die wel met de overheid werkt, maar eigenstandig kiest, eigen richting houdt en onafhankelijk is. Dat vraagt wel vertrouwen vanuit de politiek en een horizon die verder reikt dan een parlementaire periode die gemiddeld niet veel langer meer is dan 2,5 jaar.

De effecten van structurele maatregelen zie je niet op korte termijn. Het is wetenschappelijk bekend dat investeren in arme economieën in eerste instantie leidt tot meer migratie. De oorzaak daarvan is vrij simpel: er komen betere opleidingen, maar jongeren groeien op met uitzichtloosheid in hun eigen situatie en zoeken dan heil elders. Pas als de lokale context blijvend perspectief biedt, draait het om. Ook dat vraagt om veel meer geduld dan onze korte parlementaire perioden. Al met al is er behoefte aan een Nederlandse langetermijnvisie op ontwikkelingssamenwerking, die consistent is dan de huidige politieke grilligheid en soms zelfs inertie.

5. Het budget onder druk: de 0,7% BNI, onze defensie, onze zorg

Ik ben eerlijk gezegd een beetje allergisch voor 0,7% als maatstaf of een land het goed doet op ontwikkelingssamenwerking of niet. Geld is lang niet altijd het probleem of de oplossing. Vaak integendeel. Waar landen in armoede veel meer bij geholpen zouden zijn is toegang tot markten, drempelverlaging en b.v. leren toegang te krijgen tot de internationale markt op een manier die klopt. Als onze overheid niet bereid is om die 0,7% vrij te maken, daag hen dan i.i.g. uit om minimaal het equivalent aan waarde voor arme landen te creëren door handelsbarrières weg te nemen, investeren in dat soort landen te stimuleren en goed bestuur op poten te zetten. Dat kost minder, kost misschien wat inkomsten, maar levert veel meer op. Alleen al doordat er ter plekke werk gecreëerd wordt en we dan ook in de wortel iets doen aan de migratieproblematiek. Die holistische samenhang, waar Van Rossum het al over had, mis ik al te zeer in het huidige debat over ontwikkelingssamenwerking. Mijn pleidooi is dan ook om veel meer te werken aan een waarderingsbalans over wat overheids- en andere maatregelen, inclusief financiering, opleveren voor arme landen dan dat we uitsluitend sturen op geld. Wat mij betreft, zou die waarderende maatregelenbalans de komende decennia in het voordeel van arme landen mogen uitvallen. Dan is er ook hoop voor de omvangrijke jeugd in Afrika, die voor grote delen geen zicht hebben op een toekomst in eigen context. Op zo'n waarderingsbalans zie je dan ook welke Nederlandse beleidskeuzes armen benadelen. En dan vraagt een doorslaande balans ook om compensatie.

Als het gaat om onze defensie en zorg: we zijn in de defensiespiraal terechtgekomen omdat er machthebbers in de wereld zijn die het oog alleen op zichzelf richten. En ja, dat is dreigend en bedreigend. Maar als we vervolgens zelf ook nog maar alleen aan onszelf denken, komen we in dezelfde egocentrische machtsgeest en gaat de spiraal alleen maar verder naar beneden. Blijvend aan de minderbedeelden, wereldwijd denken, is m.i. de enige manier om die spiraal naar beneden te doorbreken. Laten we, ook als SGP zo sterk zijn, dat we dat kunnen. En laten we ook op dat punt in het parlement een getuigenispartij zijn.

Ik ben op dat punt ook wel kritisch naar de sector ontwikkelingssamenwerking. De 0,7% BNI staat niet altijd los van eigenbelang en het voortbestaan van de eigen organisatie. Te veel op voldoende geld hameren zuigt je ook het narratief in van het geld. Daarmee roep je verantwoording over de laatste euro over je af en gaat de discussie alleen nog maar over geld en niet over hart en ziel en geest en geloof en relatie waar Guido de Bres over spreekt.

Nog een ding over die 0,7%. Ik pleit voor een waarderingsbalans van keuzes en maatregelen die ertoe doen. Dat zijn naast vergemakkelijken van handel en investeringen ook opleidingen voor studenten. Die horen op die balans. Maar politiek en moreel vind ik het onaanvaardbaar als we allerlei dingen aan de

0,7% toerekenen die wel internationaal zijn, maar die in de verste verte geen enkele arme ook maar een steek vooruithelpen. Het is ook boekhouden, maar creatief boekhouden in wat mij betreft de slechtste zin van het woord.

6. Grote ongelijkheden in de wereld en onze morele plicht

Ik begin even langs een andere lijn, voor ik op de morele plicht kom.

In mijn oorspronkelijke vak, landbouw, is draagkracht van de bodem en het ecologische systeem altijd een heel belangrijke. Als je daar geen rekening mee houdt, keert vroeg of laat de wal het schip. Wat merkwaardig is, is dat we dat nooit gebruiken voor onze economie. Onze Nederlandse economie is vele malen groter dan onze bevolking en intussen ook vele malen groter dan onze ruimte eigenlijk aankan. Daarom kraakt onze economie intussen in zijn voegen, hebben we aanwas van buiten (immigratie) nodig om de boel draaiende te houden en voelen we ons in eigen land weggedrukt door steeds grotere claims op de ruimte en een behoefte aan mensen, die niet in Nederland geboren worden.

Heroriëntatie op dit soort economische ongelijkheid mis ik in debatten over b.v. asiel, migratie en arbeidsmigratie. Ik hoor zelden het besef dat we zonder migratie niet de welvaart zouden hebben die we nu hebben. Want we willen als Nederlander graag concurrerend zijn én als Nederlander de goed betaalde banen hebben. Alles wat minder is, laten we graag aan minderbedeelden over, die vervolgens niet welkom zijn. Over een spagaat gesproken.

Wie over de wereld reist, zal zich intussen wel afvragen waarom het allemaal zo moet en of het niet anders kan. Elders in de wereld zijn economieën veel kleiner in verhouding tot draagkracht en bevolking. Het zijn vaak de landen die in armoede leven. Ja. Het is onze morele plicht dat beter te verdelen. En ja, als we dat doen, lossen vraagstukken die we nu hebben zich wellicht op. Zolang we de ongelijkheid die we nu hebben in stand houden én ervan profiteren, blijven we in een ongerechtvaardigde wereld leven. Waar in het ene deel zich baadt in welvaart en verveling en in het andere deel de jeugd geen toekomst heeft. En juist op die jeugd in de hele arme wereld heeft welvaart een onweerstaanbare aanzuigende werking.

7. De morele plicht en goede vormen van ontwikkelingssamenwerking

Wat past er dan aan vormen die bij die morele plicht passen. Ik kan daar kort over zijn omdat ik een en ander al genoemd heb.

Ik val terug op Guido de Bres en Van Rossum: dé goede vorm van ontwikkelingssamenwerking is relatie, waarbij je in partnerschap kritisch naar elkaar bent, de meerwaarde van het perspectief van elkaar herkent en erkent en vandaaruit bouwt in een richting die werkt. Ga langdurige partnerrelaties aan en hiphop niet op hypes.

Begin met denken vanuit het perspectief van de armen en verbindt dat in tweede instantie pas met je eigen perspectief.

Wat ontwikkelingssamenwerking op overheidsniveau betreft: creëer kansen voor arme landen die hen en ons wat waard zijn. Durf je economie ook te delen met anderen om zo de druk op eigen land te verminderen. Het helpt ook op termijn de asiel- en migratiestroom in te dammen, maar ook hier geldt: dat gaat organisch. Dat realiseer je niet in een hele, laat staan een halve parlementaire periode.

8. Waarmee kunnen we als Nederland de wereld van dienst zijn

Een van de goede dingen binnen ontwikkelingssamenwerking van de laatste decennia is de focus op waar we goed in zijn. Dat is wat mij betreft water en waterveiligheid, landbouw. Maar ook de geest om als klein land zelfbewust te leven in een wereld mede door onze handelsgeest.

Ik noem dat zelfbewust leven als een belangrijk element. Arme landen voelen zich vaak de underdog en roepen dan over zich af wat ze vrezen. Juist je zelfbewust een plek geven, ook al is die klein, kan een basis zijn op om te bouwen.

Waar Nederland in de particuliere sector i.i.g. mee voorop loopt, is de verbinding tussen onderwijs, bedrijven en werk. Dat zou als instrument om lokaal werk en inkomen te maken beter en breder ingezet kunnen worden.

Het is ook het opleiden van buitenlandse studenten, met name uit Afrika. Als we vooraf afspreken dat ze na een voltooide opleiding teruggaan naar hun context, dan zijn zij de besten die kunnen aansluiten bij die context. En ze zijn een netwerk om bij aan te sluiten als we internationaal willen investeren en handelen.

9. Welke vormen van hulp stoppen?

Zo min mogelijk bilateraal en multilateraal, dat is in mijn betoog denk ik al eerder naar voren gekomen. Begin bij de basis en omgeef het met goed bestuur.

Stoppen met monitoren op alleen effecten tot in de kleinste details. Beoordeel ook de basis en de richting en geef daarin vertrouwen. En verdien als sector dat vertrouwen en maak het waar.

Stop, ook in de particuliere sector, met de institutionalisering van ontwikkelingssamenwerking. Maak er weer een beweging van. Een instituut is massief, heeft eigen belang en heeft belang dat vaak groter is dan het belang van mensen. Ontwikkelingssamenwerking zou geen instituten moeten bouwen, maar mensen in beweging brengen. En dat is in hart en geest, niet met gelikte marketing. Als de inhoud van en de mensen binnen ontwikkelingssamenwerking elkaar in beweging brengen, kunnen de tientallen marketeers binnen ontwikkelingssamenwerking ander werk gaan doen.

Tenslotte: stop met helpen. De vele jaren ervaring in de sector hebben me geleerd dat de sector veel mensen aantrekt met goede bedoelingen en die heel graag willen helpen. Klinkt mooi, maar is niet goed. Mensen die graag willen helpen weten ook heel vaak wat goed is voor een ander. En vanuit die opvatting van goed voor de ander in hun helpen altijd vanuit zichzelf beginnen. Daar gaat onnodig veel door kapot. De enige remedie is goed naar de andere luisteren, de ander serieus nemen en dan met elkaar het goede pad uit stippelen. Dan voeg je waarde toe aan elkaar en zet je elkaar in je kracht.

10. Welke aanbevelingen voor de nieuwe regeringscoalitie

Als ik naar het 17 pagina's tellende document van D66 en CDA kijk, dan doe ik dat met gemengde gevoelens. Dat komt omdat er een aantal dingen rond dilemma's niet in staan en dat maakt onrustig. Het komt ook omdat zo ongeveer de helft van het document gaat over landbouw, natuur en stikstof en ik vanuit mijn wethouderschap denk dat daar heel goed stappen in genomen worden. Stappen waar we in de Alblasserwaard drie en half jaar aan gewerkt hebben. Dus dat maakt me blij.

Waar ik uitgesproken somber over ben is die ene magere alinea die over ontwikkelingssamenwerking gaat. Ik daag daarom het kabinet en het parlement, inclusief de SGP uit om al die Nederlandse problemen die een internationale component hebben op een samenhangende manier in een hoofdstuk uit te werken en daarmee visie te tonen. Dan hebben natuur, klimaat, landbouw, migratie, internationale rechtsorde en recht, lokaal bestuur alles maar dan ook alles te maken met een samenhangende visie op ontwikkelingssamenwerking.

Daarbij daag ik regeringscoalitie ook uit om plek te geven aan diversiteit én de diversiteit niet neer te zetten als een versnippering maar als een kans om elkaar in je kracht te zetten.

Met diversiteit bedoel ik ook diversiteit in identiteit. Buiten Europa zijn religieuze waarden veel dominanter dan binnen Europa. Ze bepalen ook in hoge mate het publieke leven. In lijn met het aansluiten bij de lokale context én het luisteren, zijn ontwikkelingsorganisaties die zich geïnspireerd weten door bijvoorbeeld christelijke waarden, van onschatbare betekenis. Juist omdat zij snel op de goede golflengte kunnen komen om te luisteren. Wat mij betreft krijgen identiteitsgedreven organisaties meer ruimte en wordt de antireligieuze vooringenomenheid, waar nu aan de kant van de overheid soms sprake van is, de kop ingedrukt. In goede partnerschappen leidt dat tot sterke en effectieve lokale aanwezigheid.

En in analogie tot wat ik eerder zei: kijk niet alleen naar geld, maar waardeer ook wegnemen van drempels en stimulerende maatregelen. Druk die waardering uit in een ontwikkelingsbalans, waarbij wat mij betreft de komende jaren die balans mag doorslaan naar de arme landen.

11. Tenslotte

De bubbel en de bol. Ik heb geprobeerd de SGP-bubbel in historisch perspectief te zetten. Daar zit een sterk van oorsprong een nostalgisch, romantisch, nationalistische manier van denken in, die in een deel van de achterban nog leeft. In dezelfde SGP-bubbel is ook het internationaal Bijbelse denken springlevend. Laten we de basis in de bubbel koesteren en versterken. Maar wel om zo deel te nemen aan de bol, deze wereld. Juist door de wereld in te gaan en open te staan voor christenen in andere contexten, kan door de bol onze bubbel krachtiger worden. Ook als de Nederlandse wereld om ons heen van ons vervreemdt. Dus wat mij betreft: stem christelijk voor Nederland in deze wereld. Verenigd zijnde in de wereld met hart en wil in één zelfden Geest, door de kracht des geloofs.

© Wetenschappelijk Instituut voor de SGP, 2026 – De auteur behoudt zich het recht voor om n.a.v. de discussie deze lezing aan te passen. De definitieve versie zal t.z.t. in brochurevorm worden uitgegeven.

Op 21 januari was ir. Jan Lock wegens ziekte verhinderd. Deze lezing werd uitgesproken door dr. Roelof Bisschop. Tijdens de avond sprak mw. Charlotte Arieze, directeur van Prisma, een reflectie uit naar aanleiding van de Guidolezing. Deze zal ook in bovengenoemde brochure worden opgenomen.